

Chasan al-Banna

MŪSŲ PROBLEMOS ISLAMIŠKOSIOS TVARKOS ŠVIESOJE

Skyrius VALDYMO TVARKA

Vardan Dievo gailėstingą ir mielaširdingą

Ministrui pirmininkui, kaip pirmajam atsakingajam [...]

Ir parlamentinių grupuočių nariams – su jų skirtumais – kaip oficialiems islamiškosios tvarkos šaukliams [...]

Ir liaudies politinių, nacionalinių bei visuomeninių grupuočių vadovams, kaip minties vadovams ir žmonių vedliams.

Ir visiems mylintiems pasaulio gerį bei žmones.

Skiriu šiuos žodžius, būdamas ištikimas ir remdamasis šaukimo tiesa [...]

Ištis aš pranešu – Dieve, būk mano liudininkas

* * *

Valdymo tvarka – 1

„Tad valdyk juos tuo, ką apreiškė Dievas, ir nesek tuščiais troškimais bei saugokis jų, kad nenukreiptų tavęs nuo to, ką Dievas apreiškė tau“.

(Šlovingasis Koranas)

Kaip islamas supranta valdžią

Teisingasis islamas valdžią laiko vienu iš visuomeninės tvarkos pagrindų, atneštų žmonėms, nes ji apsaugo nuo anarchijos, ir musulmonų bendruomenė niekam kitam nėra lojali, tik imamui. Pranašas – malda ir ramybė jam – yra pasakęs keliems savo bendražygiams: „Jei atvykčiau į šalį, kurioje nėra sultono, palikčiau ją“. Kitame chadyse taip pat buvo pasakyta keliems Pranašo bendražygiams: „Net jei būtumėte tik trise, įsakykite vienam iš jūsų vadovauti jums“.

Taigi kas mano, kad religija – ar tiksliau pasakius islamas – nėra susijęs su politika, ar kad politika nėra viena islamo nagrinėjamų temų, tas apgauna save, ir jo žinios apie islamą yra neteisin-

gos. Nesakau, kad tai klaidingas islamas, kadangi islamas yra Dievo teisė, neteigianti netiesos nei prieš jį, nei po jo (niekada – *vert. past*) [...] Imamas al-Gazali – Dievas patenkintas juo – yra gražiai pasakęs: „žinau, kad Dievo teisė yra pagrindas, karalystė yra sargybinis, o tai, kas neturi pagrindo – sugriūna, tai, kas neturi sargybinio, – pasiklysta“. Iš tiesų islamiškoji valstybė remiasi pagrindu, kuris yra ne kas kita kaip kvietimas¹, kad valstybė taptų žinios nešėja ne tik formuodama valdymo mechanizmus, ir ne tik masyvia, kurčia ir besiele valdžia. Taip pat ir kvietimas egzistuoja tik globoje, kuri ją saugo, skleidžia, perduoda ir stiprina.

* * *

Pirmoji mūsų klaida yra ta, kad pamiršome šį pagrindą ir praktikoje atskyrėme religiją nuo politikos, tačiau, kadangi negalėjome to paneigti teoriškai, savo konstitucijoje nustatėme, kad oficiali valstybės religija yra islamas. Bet šis įrašas nesutrukdė politikos vyrams ir politinių grupuočių vadovams sugadinti islamo jausmą mintyse, islamišką žvilgsnį sielose ir islamiškų principų grožį savo įsitikinimais, pareiškimais, veiksmais, nuolat atitolinančiais religijos nurodymus nuo politinių reikmių. Tai yra pirmoji mūsų silpnumo ir moralinio sugedimo priežastis.

Islamiško valdymo ramsčiai

Valdžia islame remiasi visuotinai pripažįstamomis ir nustatytomis taisyklėmis, kurios yra pagrindiniai islamiško valdymo tvarkos rėmai. Juos sudaro (skyrėi – *vert. past*): valdovo atsakomybė, *ummos* vienybė, pagarba jos galiui, ir nėra svarbūs jų pavadinimai ir formos.

Valdovo atsakomybė

Valdovas yra atsakingas Dievui ir savo žmonėms, jis yra jų atstovas ir patikėtinis. Pranašas – malda ir ramybė jam – yra pasakęs: „Kiekvienas jūsų yra ganytojas, ir kiekvienas jūsų yra atsakingas už savo bandą“, o Abū Bakr² – tebūna patenkintas juo Dievas, – kai jam buvo patikėta valdžia, užkopė ant minbaro³ ir tarė: „Žmonės, stengiausi dėl savo išlaikytinių ir laimėjau jų galią, taigi aš dabar stengsiuosi dėl jūsų. Tad patikėkite man savo išdą“⁴. Abū Bakr šiuo pareiškimu ne tik geriausiai ir teisingiausiai paaiškino visuomeninio išipareigojimo teoriją, bet ir suformavo jos pagrindus. Jis sudarė abipusę sutartį, besiremiančią rūpinimusi bendrais interesais, tarp *ummos* ir valdovo, kurio lauks atpildas, jei jis gerai valdys, ir bausmė – jei blogai.

Musulmonų vienybė

Islamo bendruomenė yra viena bendruomenė, nes brolių, kuriuos suvienijo islamas, širdys yra vienas iš šaltinių tikėjimo, kuris niekuo kitu negali būti priimtas, tik širdimis, ir niekuo kitu negali

¹ Arabiško termino „*da'ua*“ pagrindinė reikšmė yra nemusulmonų kvietimas į islamo religiją, tačiau Chasan al-Bannos diskurse termino reikšmė yra perinterpretuojama į kvietimą gimusiųjų musulmonais į „tikrąjį“ islamą, kuris yra įgyvendinamas įkūrus islamiškąją valstybę.

² Pirmasis musulmonų valstybės valdovas, nominuotas pranašo Muchamedo ir dėl pavyzdingo valdymo kartu su kitais trimis po jo valdžiusiais kalifais vadinamas Teisinguoju Kalifu.

³ Pakyla, nuo kurios yra sakomi pamokslai mečetėje penktadieninės maldos metu.

⁴ Pagal islamiškąją teisę valstybės valdovas turi teisę skirstyti valstybės išdą musulmonų reikmėms savo nuožiūra.

būti įgyvendintas, tik jų buvimu. Tai nedraudžia minties laisvės ir galimybės teikti patarimus nuo jauno iki seno ir nuo seno iki jauno, nes kelias į islamo pažinimą veda per patarimus ir įsakymą daryti gera bei draudimą daryti bloga. Pranašas – malda ir ramybė jam – pasakė: „Religija yra patarimas“. Ir jo buvo paklausta: „Kam, o Pranašė?“ Jis atsakė: „Dievui, jo Pranašui, jo Knygai ir musulmonams“, ir dar pridūrė: „Jei pamatysčiau savo žmones, bijančius pavadinti engėją engėjo vardu, palikčiau juos“. Pasakojama: „Žemės vidus geriau už jos išorę“, ir tarė: „Chamza bin Abdul Mutalib⁵ yra kankinių vadas, jis nuėjo pas imamą tironą ir įsakė atimti iš jo valdžią, tad valdovas jį nužudė“.

Kadangi visuomeninio gyvenimo tvarka, kurią visą apima vienintelė tvarka – islamas – yra pripažįstama visų sūnų ir jai nekenkia įvairūs skirtumai tarp jų, islamiškos bendruomenės susiskaidymas esminiuose reikaluose yra neįsivaizduojamas. Tad nereikia neapykanta nei ginčiais, nei partizmu sukliudyti valdymą, kaip jis yra sukamas...

Tačiau tam yra būtina kruopščiai nagrinėti ir išsiaiškinti bei konsultuoti ir duoti patarimus. To, kas užrašyta, neieškoma idžtihado būdu, tai, ko nėra užrašyta tekste, turi nuspręsti atsakingas valdovas, kurį išrinko musulmonai, ir niekas daugiau.

Pagarba *ummos* galiai

Islamo bendruomenė turi teisę kruopščiai prižiūrėti valdovo darbą ir nurodyti jam, ką jis daro gerai, o valdovas privalo tartis su ja ir gerbti jos norus, ir rimtai priimti jos nuomonę. Dievas tai įsakė šiais žodžiais: „tad tarkitės su jais (valdiniais – *vert. past.*) reikalui iškilus“, prašydamas valdovo daryti gera tikintiesiems: „įsakyk jiems (valdovams – *vert. past.*) įsteigti *šurą* tarp jų“. Tai yra įrašyta Pranašo Sunoje ir išsakyta Teisingųjų kalifų: „Reikalui iškilus sušaukite musulmonų išmintinguosius ir tarkitės su jais. Ir įvykdysite tai, kas teisingiausia, jų nuomone. Patarkite jiems ir raginkite juos tai daryti“. Abū Bakr – tebūna patenkintas juo Dievas – yra pasakęs: „Jei pamatysite, kad esu teišus, išrinkite mane, o jei pamatysite, kad seku neteisybę, – sustabdykite ir pataisykite mane“, o Omar bin Katab⁶ sakė: „Kas mato nukrypimą, tepataiso jį“. Tad nei islamiškosios valdžios pavadinimai, nei formos nėra svarbios, kai įgyvendintos šios pagrindinės taisyklės, kurių nesant valdymas nėra tinkamas, ir kai jos yra pritaikytos išlaikant pusiausvyrą tarp jų, vienoms neužgožiant kitų. Šios pusiausvyros neįmanoma išlaikyti be gyvybės bei tikrojo jausmo šiam šventam mokslui, nuo kurio apsaugos ir palaikymo priklauso sėkmė šiame gyvenime ir išsigelbėjimas kitame. Šis mokymas šiuolaikiniame pasaulyje yra išreiškiamas sąvokomis „tautinė sąmonė“ ar „politinis brandumas“, ar „nacionalinis auklėjimas“ ir panašiai [...] Visos jos veda į vieną tiesą – įsitikinimą šios tvarkos teisingumu ir jos išlaikymo naudingumu [...] Vien tekstai neveda žmonių į progresą, kaip įstatymas neatneša jokios naudos, jei jis nėra pritaikytas aiškiai, teisingai ir sąžiningai.

⁵ Pranašo Muchamedo dėdė, pasižymėjęs drąsa ir kovingumu gindamas pirmąją musulmonų valstybę ir žuvęs, todėl vadinamas „kankinių vadu“.

⁶ Antrasis pirmosios musulmonų valstybės kalifas; vienas iš keturių Teisingųjų Kalifų.

Tokią parlamentinę tvarką šiuo metu mes perėmėme iš Europos, kurios šešėlyje gyvena mūsų vyriausybės, ir sudarėme konstituciją, paremtą tokios tvarkos pagrindu. Ši konstitucija kartą buvo pakeista naujesne, ir mes patyrėme to padarinius.

Taigi kokių mastu ši tvarka yra taikoma islamui? Ir kiek tai mums buvo naudinga visą šį laiką? Visa tai peržvelgsime, jei Dievas norės.

Valdymo tvarka – 2

Ar jie siekia Tamsiųjų Amžių⁷ valdžios? Tačiau kas geriau nei Dievas valdo tvirtai tikinčią liaudį?

(Šlovingasis Koranas)

Praeitame kreipimesi buvo pristatyti trys islamiškojo valdymo tvarkos ramsčiai:

- 1) valdovo atsakomybė,
- 2) musulmonų bendruomenės vienybė,
- 3) pagarba jos galiui.

Ši tvarka idealiausia jos forma buvo pasiekta Teisingųjų Kalifų amžiuje po Pranašo – malda ir ramybė jam – mirties, kurie viską žinojo apie atsakomybę, užkrautą jiems ant pečių, kaip valdovų, atsakingų už savo bandas. Tai atspindi kiekviena jų kalba ir dažnas elgesys, ir pakanka tik paskaityti, ką pasakė Omar bin al-Katab – tebūna patenkintas juo Dievas, – kai jam buvo patikėtas kalifatas, kaip ir Omar bin Abdul Aziz⁸, tapęs kalifu. Jų elgesys sutapo su jų kalbomis: „O žmonės, tapau jūsų valdytoju, ir tikiuosi būti geras jums, ir stipresnis už jus – jums ir labiausiai iš visų pažįstantis* atstovaujamas jūsų reikalus“. Užtekdamo Omar tik pagalvoti apie atpildą, ir jį apimdavo nerimas ir liūdesys, skatinantis aprėpti jūsų teises, kaip jos turi būti aprėpiamos, ir nukreiptos ten, kur turi būti nukreiptos, atsitraukdamas nuo jūsų tada, kada reikia, – tepadedo jam Dievas. Tad Omar pradėjo nepasitikėti jokia galia ir sprendimais, jei Dievas – didybė ir galybė jam – to neatlygino savo gailestingumu, pagalba ir parama. Jis (Omar – *vert. past.*) sakė: „Kad ir kupranugaris žūtų pasiklydęs net Eufrato pakrantėje, bijočiau, kad Dievas nepaklaustų apie tai Katabo šeimos“.

Omar bin Abdul Azyz pasakė: „Taigi nėra kito pranašo po Pranašo – ramybė jam – ir nėra kitos knygos po apreikštos Knygos, bet kas yra leidžiama Dievo, – galybė ir didybė jam – tas bus leidžiama iki pat Prisikėlimo Dienos, o kas uždrausta – tas bus uždrausta iki Prisikėlimo Dienos, aš nesu lėmėjas, o tik vykdytojas, aš nesu kūrėjas, o tik sekėjas. Tačiau niekas neturi paklusti nuodėmėje Dievui – galybė ir didybė jam. Iš tiesų esu vienas iš jūsų, tačiau Dievas mano našta padarė sunkesnę už jūsų“. Kai jam buvo pasiūlytos kalifo pareigos palaidojus Suleiman bin Abdul Maliak⁹, jis įsakė tai atidėti. Tuomet jis jodamas mulu sugrįžo į savo namus. Jo tarnas Muzahimas atėjo pas jį ir tarė:

⁷ Ikiislaminis laikotarpis Arabijos pusiasalyje.

⁸ Umajadų dinastijos kalifas, valdęs 717–720 m.

* Iš knygos „Žinovų kalba“ (Omar bin al Khatib biografija), surinkta mokytojo. Ali al Tantavi, 2: 529.

⁹ Umajadų dinastijos kalifas, valdęs 674–717 m.

„O tikinčiųjų valdove, kas tau yra svarbu?“ Jis atsakė: „Šitas reikalas, kuris buvo patikėtas man, yra svarbus. Niekam iš Muchamedo žmonių – nei rytuose, nei vakaruose – neleidžiama to nedaryti, nesvarbu, tai įrašyta ar paprašyta“.

Musulmonų bendruomenė buvo vieninga savo atsidavimu religijai ir jos įsitikinimai teikė pirmenybę Pranašo – malda ir ramybė jam – atneštam valdymo, rūpinimosi žmonėmis pavyzdžiui bei vienybės stiprinimui. Skaldančias grupuotes ir nepaklusniusius jis netgi įsakė nužudyti tardamas: „Jei kas nors ateitų pas jus ir įsakytų jums visiems suskilti, trenkit jam kardu, kad ir kas jis būtų“. Kaip buvo pasakyta: „Kas nepakluso ir nukrypo nuo visumos, – jau mirė, mirė būdamas tamsuoliu ir tas, kas kovoja neišmanydamas**, gina grupę, kviečia į grupę ar padeda grupei*** ir miršta (procese – *vert. past.*); tas mirė Džahilyjos mirtimi (jis mirė būdamas nemusulmonas – *vert. past.*). Ir tas, kas ateis pas mano žmones, muš pamaldžiuosius ir palaidūnus bei nevengs tikinčiojo ir nesilaikys savo pažadų (duotų valdovui, kuris užtikrina jo saugumą – *vert. past.*), jis nėra iš manęs, ir aš nesu iš jo“ (aš neturiu nieko bendra su juo – *vert. past.*).

Musulmonų bendruomenės norai buvo gerbiami taip, kaip įsakyta. Abū Bakr niekada neskelbdavo žmonėms įsakymo, prieš tai nepasitaręs su jais, ir ypač tada, jei jis nebūdavo įrašytas tekstuose. Taip pat ir Omar bin al-Katab, kuris sudarė *šurą* iš šešių asmenų po Pranašo – malda ir taika jam – mirties, – ir tebūna Dievas patenkintas jais.

Praeitame skyriuje taip pat buvo minėta, kad parlamentinę tvarką pasiėmė iš Europos, kurios šešėlyje yra mūsų vyriausybės. Kokių mastų ji yra taikoma islame? Ir kokios mes gavome naudos iš tokios tvarkos, įsitvirtinusios nuo paskutinio mūsų šalies amžiaus iki dabar, šiam laikotarpiui siekiant apie ketvirtį amžiaus?

Islamo vieta atstovaujamojoje tvarkoje ir Egipto konstitucijoje

Jurisprudencijos mokslininkai sako, kad atstovaujamoji tvarka apima valdovo atsakomybę, musulmonų bendruomenės valdžią ir jos galios gerbimą. Be to, nėra nieko šioje tvarkoje, kas trukdytų bendruomenės vienybei ir santaikai tarpti, o skirtumai ir susiskaldymas nėra jos (atstovaujamosios tvarkos – *vert. past.*) sąlyga. Kai kurie jų sako, kad vienas šios atstovaujamosios parlamentinės tvarkos ramsčių – partijos. Tačiau jei partijos ir yra tradicinė sistema, jos neatsirado kartu su šia tvarka, nes ją įmanoma taikyti ir be partijų, ir be esminių jos taisyklių pažeidimo.

Taigi atstovaujamosios valdymo tvarkos taisyklės visiškai neprieštaruoja tam pagrindui, kurį valdymo tvarkai suteikia islamo religija, ir ji nėra nei tolimes, nei svetima islamo tvarkai. Atsižvelgdami į tai galime nuraminti, kad esminės taisyklės, kuriomis remiasi Egipto konstitucija, neprieštaruoja islamo principams ir nėra jiems tolimes ar svetimos. Tačiau Egipto konstitucijos rengėjai, nepaisant to, kad ji buvo parašyta remiantis naujausiais bei progresyviausiais principais ir konsti-

** Neišmanymas: nesantaika arba tamsumas.

*** Grupė: artimieji. Reikšmė: kovoja už, kviečia ir padeda grupei ne dėl Religijos ir Tiesos pergalės, o savo tautos troškimams ar fanatizmo skatinimo tikslais.

tucinėmis nuomonėmis, stengėsi, kad konstitucija neprieštarautų jokiame islamiškuosius principus teigiančiam tekstui. Ji juos aiškiai atitinka kad ir tokiu sakiniu, teigiančiu: „Valstybės religija – islamas“, ir yra pavaldi paaiškinimui, kuris nesupriešina konstitucijos su islamiškaisiais principais, tekstu, teigiančiu: „Įsitikinimų laisvė – garantuojama“.

Čia norėčiau atkreipti dėmesį į konstitucijos ir įstatymų, pagal kuriuos veikia teismai, skirtumą, nors dauguma tų įstatymų visiškai neprieštarauja ir visiškai nekliudo tam, ką teigia islamas. Tai yra kita problema, kurią pateiksime, jei Dievas norės.

* * *

Nepaisydami to, kad nors parlamentinis režimas ir Egipto konstitucija iš principo neprieštarauja valdymo tvarkai, nustatytai islamo, mes teigiame, kad egzistuoja konstitucijos sąvokų stygius ir neteisybė ją taikant, aplaidumas ginant pagrindines vertybes, kurias suteikė islamas ir kuriomis remiasi konstitucija. Visa tai yra korupcijos, kuria skundžiamės, ir šio parlamentinio režimo netvarkos, kurioje atsidūrėme, padarinys.

Parodysime akivaizdžius dalykus.

Valdovo atsakomybė – ministerijos institutas

Valdovo atsakomybė kyla iš islamiškosios valdymo tvarkos suvokimo, kad valstybės vadovas, kad ir kas jis būtų, yra atsakingas savo žmonėms už savo veiksmus: geriausia, ką jis gali jiems skirti, yra pagalba, o blogiausia – nepaklusnumas. Islamas nedraudžia valstybės vadovui patikėti kam nors kitam tiesioginę valdžią ir šią atsakomybę, kaip tai yra žinoma „įgaliojimo ministerijose“ daugelyje islamo valdymo amžių. Tai leido ir pritarė islamo jurisprudencijos mokslininkai, kol tai atneša naudos. Tokių reikalų esminis principas yra rūpinimasis bendrais interesais. Mavardi savo knygoje („Valdymo taisyklės“) teigia: „Yra dvi ministerijų rūšys – įgaliojimo ministerijos bei vykdymo ministerijos. Įgaliojimo ministerija užsiima reikalų, jai patiktų imamo, tvarkymu savo nuožiūra ir prireikus jų sprendimo radimu *idžihado* būdu. Ir ši teisė negali būti atimama iš ministerijos. Yra pasakojimas apie pranašą Možę – malda ir ramybė jam: „paskirk mano viziriu vieną iš mano brolio Harūno šeimos, tam, kad jis prireikus palaikytų mane ir padėtų man“. Tad jei tai buvo leidžiama pranašams, leidžiama ir imamams, nes tai, kas patikėta imamui, valdančiam musulmonus, yra įmanoma praktikuoti tik per atstovavimą. Atstovavimas ministrui, padedančiam imamui valdyti, yra praktiškiau tvarkant reikalus kartu nei prisiimant juos vienam.

Atsakomybė atstovaujančiajame režime kyla iš to, kad atsakinga yra ministerija, todėl valstybės vadovas nėra atsakingas. Tokia taisykle remiasi Anglijos ir Egipto konstitucijos, nes abi jos atsakomybę priskiria ministerijai, o valstybės vadovas tampa laisvas nuo visos atsakomybės, todėl jo institutas yra neklystantis, apsaugotas ir nepažeidžiamas.

Tačiau taip pat atstovaujamajame režime visa atsakomybė gali būti priskiriama valstybės vadovui, kai ministerijos kompetencija yra vykdyti jo nurodymus, kaip tai apibrėžta Jungtinių Valstijų Konstitucijoje. Islamo jurisprudencijos knygos taip pat nurodo tokią politinės tvarkos galimybę, kai ministerija vadinama „vykdymo ministerija“. Mavardi savo knygoje („Valdymo taisyklės“)

sako: „Vykdymo ministerija turi menkesnę valdžią ir mažiau pareigų, kadangi jos kompetencija apribota imamo sprendimais ir jo reikalų tvarkymu. Ministras yra tarpininkas tarp jo ir valdinių, vedantis juos, kur buvo įsakyta, vykdamas tai, kas buvo pasakyta ir atliekantis tai, kas buvo nuspręsta [...] etc.“ Nėra abejonių, kad tai yra vienas plačiausių ir lanksčiausių islamo jurisprudencijos dalykų, galiojančių visur ir visada.

* * *

Egipto konstitucijos miglotumas

Taigi tokie yra islamiškojo ir atstovaujamojo valdymo principai skyriuje „Valdovo atsakomybė“. O ką gi mes padarėme Egipte? Sustojome to, kas parašyta, ir to, kas turi būti vykdoma, pusiaukelėje, todėl mūsų konstitucija šia prasme yra miglota, netobula, neaiški ir nedetali, nepaisant to, kad svarbiausia yra nustatyti atstovaujamosios ir islamiškosios tvarkos, kurioje gyvename, pobūdį ... Paiškinimui pacituosiu tai, ką parašė du iškilūs mokytojai Ibrahim Mazkūr, Egipto Senato narys, ir Marit Gali savo pranešime („Naujoji tvarka“) „Konstitucija ir jos miglotumas“: „kalbant apie pirmąjį dalyką reikia pasakyti, kad mūsų Konstitucija, nepaisant tikslumo ir jos sąvokų preciziškumo, yra tokia pat neaiški, kaip ir visos ankstesnės konstitucijos, ir paliko patį svarbiausią atstovaujamojo valdymo punktą iki galo neapibrėžtą. Čia turime omenyje ministrų valdžią ir jų ryšį su tauta, atstovaujama parlamentarų, viena vertus, ir jų (ministrų – *vert. past.*) paslaugų, suteikiamų jai (tautai – *vert. past.*), priežiūrą, atsižvelgiant į jos interesus ir vadovavimą, kita vertus.

Gėdingai mažai pasakyta apie jų (ministrų – *vert. past.*) ir šalies prezidento arba karaliaus santykius. Čia pasitenkinta tokiomis teiginių formuluotėmis, kurios gali būti suprantamos taip, kaip norima. Akivaizdu, kad ministerijos institutas yra visos atstovaujamosios tvarkos ašis ir sąsaja, jungianti įstatymų leidybą ir jų vykdymą, bei gyvenimo ir judėjimo variklis link tvarkos, užtikrinančios pagarbą liaudies valdžiai ir skubų bei operatyvų valstybės reikalų tvarkymą.

Grįždami prie Konstitucijos matome, kad jos teiginiai, susiję su šiuo opiu klausimu, net neviršija trijų eilučių ir yra bendri bei migloti. 29 straipsnyje yra sakoma: „Vykdomoji valdžia yra karaliaus kompetencija šios konstitucijos ribose“, 37-ajame: „Karalius tarpininkauja ministrams“, 39-ajame: „Karalius paskiria ir atleidžia ministrus“, 58-ajame: „Parlamentas ir jo (karaliaus – *vert. past.*) ministrai saugo valstybės interesus“, 61-ajame: „Ministrai yra atsakingi bei solidarūs su Atstovų Rūmais dėl bendros šalies politikos ir kiekvienas jų yra atsakingas už savo ministerijos veiklą“ ir 63-ajame: „Karaliaus įsakymai, ir raštu, ir žodžiu, neatleidžia ministrų nuo atsakomybės bet kokių atveju“.

Tai beveik tokia yra tekstų, susijusių su šia problema, visuma. Mes nemanome, kad jos visiškai pakanka siekiant spręsti visas problemas, kurias jums nurodėme [...] etc. Paskui pasipylė aiškiniimai ir palyginimai to, kuo šios reikšmės skiriasi [...] Svarbu tai, kad šis klausimas – o jis yra reikalo esmė – reikalauja aiškumo ir tvirtumo, nes jis yra pirmasis islamiškosios ir kartu atstovaujamosios tvarkos principas. Be viso šito neįmanoma pataisyti padėties ir tapti saugiams.

Valdymo tvarka – 3

„Tad valdyk juos taip, kaip apreiškė Dievas, ir nesek tuščiais jų troškimais, nukrypstančiais nuo Tiesos, kuri paskelbta tau. Kiekvienam jūsų nurodėme įstatymą ir kelią, ir jei Dievas būtų norėjęs, būtų padaręs jus viena tauta“.

(Šlovingasis Koranas)

Musulmonų vienybė – partizmas

Teisingasis islamas musulmonų vienybę laiko pagrindine visuomeninio islamiškojo gyvenimo dalimi ir įsako, kad ji negali būti apleista. Be to, vienybė yra neatsiejama nuo tikėjimo: „Iš tiesų tikintieji yra broliai“; taip, kaip ir nesutarimai bei skirtumai tapatinami su netikėjimu. Aukščiausiojo buvo pasakyta: „Ei, jūs, tikintieji! Jei paklusite grupei iš gavusiųjų Knygą, sugrįšite į netikėjimą jau įtikėję“, kaip ir išsimėtysite, nors buvote vieningi. Pranašas – malda ir ramybė jam – yra pasakęs: „Po manęs negrįžkite į netikėjimą, kad nedaužytumėte vieni kitiems veidų“, taip skirtingumą ir susiskaldymą prilygindamas netikėjimui ir veidų daužymui. Aš manau, kad atstovaujamoji valdžia – nesvarbu, parlamentinė ar neparlamentinė – neneigia šios vienybės, ypač jei visuomeninio gyvenimo pobūdis yra vienas savo esme ir bendrais tikslais, kaip šių dienų visų islamo tautų situacija. Tačiau partiškumas, susiskaldymas ir skirtingumas lydi šią atstovaujamąją tvarką Europoje ir kitur, tai buvo pastatyta ant jos griuvėsių, kur nuolat vyko nesutarimai tarp žmonių ir jų valdovų. Iš tikrųjų tai ir buvo jos atsiradimo priežastis, kartu išsiskiriantys polinkiais ir nuomonės [...] Tačiau islamo tautos buvo saugomos Dievo nuo viso šito ir ginamos islamo vieningumo ir gailėstingumo nuo šios netvarkos bei sumaišties.

Tačiau nepaisant to, atstovaujamoji režimas savo seniausioje tėvynėje nesirėmė šiuo pavogtu partizmu. Anglijoje tėra tik dvi partijos, kurios pasikeisdamos tvarko reikalus, o jų susiskaldymas yra tik vidinis ir jas visada suburia draugėn svarbūs tautiniai reikalai, tad partizmo nelieka nė pėdsako. Taip pat ir Amerikoje veikia tik dvi partijos, apie kurias išgirstame tik rinkimų kampanijos metu, be viso šito, nėra nei partizmo, nei partijų. Šalis, kuri labiausiai išvystė partizmą ir persistengė formuodama partijas, to žalą patyrė karo metu ir netgi stojus taikai – ryškiausias pavyzdys čia yra Prancūzija.

Ir jei jau yra taip, kad musulmonų vieningumas buvo islamiškos visuomenės tvarkos pagrindas, kuriam nekliudo atstovaujamoji tvarka, mes privalome skubiai tapti vieningi, kol dar partizmas Egipte neišsekino visko, kas gyva.

Egipto partijos

Vyrauja bendras įsitikinimas, kad Egipto partijos yra didžioji šios šalies blogybė, kuri taip pat yra visuomenės smukimo, dabar įmanomo įveikti, priežastis. Išties jos nėra tikros partijos ta prasme, kuria yra suprantamos kiekvienos pasaulio šalies partijos. Egipto partijos yra ne kas kita, kaip atskilimų grandinė iš asmeninių šios tautos grupių ginčų. Vieną dieną susidariusios sąlygos pareikalavo jos (tautos – *vert. past.*) sūnų kalbėti jos vardu ir reikalauti jos tautinių teisių. Taip pat egzistuoja bendras įsitikinimas, kad šios partijos neturi nei programos, nei veiklos metodų, ir nėra

jokių skirtumų tarp jų, išskyrus asmeninius. Tai aiškiai įrodo ženklai, matomi išorėje, ir kas mus pasiekia iš dvaro vidaus.

Atsižvelgiant į tai, kad partijos susikūrė Senato narių ir atstovų dėka ir jos vairuoja valdymą atstovaujajame gyvenime, akivaizdu, kad valdymas niekada nėra tiesiai vairuojamas, kadangi priklauso nuo tų, kurie jį vairuoja.

* * *

Šia kalbos teisingumu yra įsitikinę visi musulmonai. Apie tai aiškiai bei atvirai kalbėjo Senato nariai, atstovai ir jurisprudencijos bei konstitucijos žinovai. Tie, kas skaitė, ką parašė Uluba Baša savo knygoje „Šalies principai“ arba profesorius Hasan al-Džadavi knygoje „Valdymo trūkumai Egipte“ ir kiti rašytojai, mato teisybę tame, ką teigiame. Užtenka tik perkelti paragrafą iš konstitucijos žinovo Said Sabry jurisprudencijos knygos „Konstitucijos įstatymo principai“ apie Egipto partijas, kuriame sakoma: „Faktas, kad dauguma Egipto politinių partijų nėra parengusios programos, kurios laikytųsi jų šalininkai, tačiau kiekviena partija pavirto buvusio ministro, turinčio šalininkų ir priešininkų, išraiška. Tai suteikia jai reikšmę. Ir išties rinkimai nesiremia kurios nors programos, nes jos tapo vienodos visiems, pasirinkimu, o priklauso nuo pasitikėjimo asmenimis ar pirmenybės kuriam nors jų suteikimo. Pamažu rinkimai pavirs asmenų, o ne partijų rinkimais ta prasme, kuria juos suvokia Vakarų tautos. Akivaizdu, kad partijų išlikimas tokiu modeliu skaldo šalį į grupes ir partijas bei sukelia skirtumus ir ginčus tarp asmenų ir šeimų be suprantamos priežasties bei proto pagrindo“.

Ir dar pridėčiau, kad Egiptas iki šiol vis dar yra okupuota šalis ir kad tie, kurie pasinaudoja šiais skirtumais, yra tikrai okupantai ir uzurpatoriai. Ir jei šie skirtumai, kurie jokiais būdais nėra priimtini jokiai tautai (o Nilo slėnio tautai išties labiausiai reikia visaapimančio vienybės jausmo tam, kad sukauptų jėgas nepriklausomybės mūšiu bei vidaus reformų darbui), tęsis toliau, tai bus dar pavojingiau palikti taip, kaip yra, ir nesirūpinti tuo, nepakankamai įvertinant to svarbą.

Egipto partijų išardymas

Jei jau yra tokia padėtis, tai mes nesuvokiame, kas vadovauja šiai gerai liaudžiai, kovotojai už laisvę ir kilniai gynėjai? Ar šios grupuotės ir frakcijos, besivadinančios politinėmis partijomis?! Iš tiesų reikalas yra tikrai pavojingas. Jau bandė skaldančias aplinkybes, tačiau prarado viltį, ir jiems nepavyko to įgyvendinti. Ir kompromisų jau nebepakanka. Dabar neišvengiamai būtina išardyti visas partijas ir sukaupti tautos jėgas vienoje partijoje, kuri dirbtų dėl galutinės nepriklausomybės ir tautos laisvės ir nustatytų svarbiausių vidaus reformų pagrindus. Po to šie įvykiai nubrėš žmoniems pertvarkymo būdus vienybės, kurią prisako islamas, šešėlyje.

Valdymo tvarka – 4

„Tačiau tikinčiųjų atsakas, jei kreipiasi į Dievą ir Jo Pranašą tam, kad Jis valdytų juos, yra: girdime ir paklūstame.“

(Šlovingasis Koranas)

Tautos nuomonės gerbimas – rinkimų sistema

Kalbant apie tautos nuomonės gerbimą ir atstovavimo jai bei teisingo dalyvavimo būtinybę valdymo procese, islamas iš tiesų nenurodo būtinos sąlygos kiekvienam turėti aiškią nuomonę visais klausimais, tačiau išreiškia tai modernia bendro referendumo praktika, kuri normaliomis sąlygomis yra patenkinama *ahl ul-chal ual-'aqd*, neapibrėžiant jų nei vardais, nei tam tikrais asmenimis. Iš mokslininkų kalbų ir jų apibūdinimo aišku, kad šis aprašymas tinka trimis grupėms žmonių:

- 1) jurisprudencijos žinovai *mudžtahidai*¹⁰, besiremiantys savo pasisakymais *fatvose*¹¹ ir sprendimais,
- 2) bendrųjų dalykų ekspertai,
- 3) vadovaujantieji ir valdantieji: namų bei šeimų vadovai, genčių šeichai ir grupuočių vadovai.

Jie visi gali sudaryti *ahl ul-chal ual-'aqd*. Šiuolaikinėje atstovaujamojoje tvarkoje buvo numatytas būdas, kaip išrinkti *ahl ul-chal ual-'aqd*, kurį nustatė jurisprudencijos ir konstitucijos žinovai, – tai rinkimų tvarka ir kiti skirtingi būdai. Ir islamas neprieštarauja šiai tvarkai tol, kol *ahl ul-chal ual-'aqd* yra išrinkta. Tai būtų nesunku, jei esant kuriai nors valdymo tvarkai pasisektų nustatyti *ahl ul-chal ual-'aqd* ypatybes ir neleisti kitiems nei jie siekti atstovauti musulmonams.

Rinkimų sistemos Egipte trūkumai

Mes Egipte priėmėme tiesioginių rinkimų tvarką 1923 metų įstatymu ir dviejų pakopų rinkimų tvarką 1930 metų įstatymu. Abu jie, tiesą sakant, nepadėjo pasiekti tikslo, kuriam buvo sukurti. Juos taikant, išryškėjo trūkumai, parodę, kad mums reikia dirbti dėl visaapimančio jų tobulinimo reformos. Pats trūkumas iš esmės nėra klaida, tačiau tos klaidos toleravimas bei jos tęsimas ir gynimas – tai yra klaida, tikra klaida. Dauguma suvokia, kad dabartinis rinkimų įstatymas negali padėti siekti to tikslo, dėl kurio buvo priimtas, – teisingųjų išrinkimo atstovauti žmonėms.

Kai kartą buvo atlikta apžvalga, aptikta daug trūkumų, kurių svarbiausiąjį paminėjo daktaras Sajed Sabry knygoje „Konstitucijos įstatymo principai“: „Išties jis nulėmė rinkėjų grupę, kuri negali pasiekti rinkimų tikslo norimu mastu ir neįgyvendino teisingo atstovavimo žmonėms idėjos bei nerado grupės, kuri dirbtų dėl bendrų interesų, nevaržoma jokių pančių [...] Tikslios statistikos duomenimis buvo parodyta, kad Egipto Atstovų Rūmų sprendimai įvairiuose rinkimų ratuose neišreiškia bendruomenės nuomonės, ir nei jos daugumos nuomonės, nei mažumos, gerbiamos jos (*ummos – vert. past.*) sūnų. Atvirkščiai, išreiškia nedidelio turinčių balsavimo teisę skaičiaus, net nesiekiančio 12 proc., nuomonę, o to įrodymas štai:

Atstovų Rūmai 1936 metais atstovavo – nors legalu ir teisėta – ne daugiau nei 10,75 proc. rinkėjų, 1929 metais – atstovavo 9,25 proc., 1936 metais atstovavimo procentas – 10,75 proc., 1938 metas – 11,75 proc., 1942 metais atstovavo 9,75 proc., o dabartinis parlamentas nėra geresnis nei esantys prieš tai buvę. Tad kaip dar galima teigti, kad tai tautos nuomonės reiškimas ir tinkamas atstovavimas jai?!

¹⁰ Mokslininkai, kurie ieško sprendimų remdamiesi nepriklausomu Korano bei Sunos interpretavimu – *idžtihadu*.

¹¹ Teisinė islamo religijos žinovo nuomonė.

Tinkamas sutvarkymas ir reforma

Neišvengiamai būtina tinkamai keisti ir reformuoti rinkimų įstatymą ir pripažinti šio reformavimo būtinybę:

- 1) pateikti ypatingas renkamųjų savybes; jei jie yra grupuočių atstovai, toms grupuotėms būtina turėti aiškią programą ir detalius tikslus, kurių pagrindu veiktų deputatas. Jei deputatai nėra grupių atstovai, jie privalo turėti reformatorių savybių ir būti susipažinę su metodais, kurie leistų jiems atstovauti musulmonams. Ši mintis yra labai glaudžiai susijusi su Egipto partijų reforma ir tuo, kas turi būti reformuojama iš politinių grupuočių.
- 2) nustatyti propagandos ribas ir jas peržengusiems skirti bausmes. Taip nebus paisoma nei šeimų, nei klanų, nei vien tik asmeninių savybių, kurios neturi nieko bendra su deputato tinkamumu, o bus vertinamas jo rūpinimasis pertvarkymo metodais ir planais.
- 3) rinkimų sąrašo pataisymas bei asmenybės nustatymo tvarkos populiarinimas ir privalomo balsavimo pareigos įvedimas. Rinkimų sąrašo problema tapo keista po to, kai joje susipynė partijų užgaidos ir vyriausybių kėsmai visais rinkimų laikotarpiais.
- 4) skirti griežtas bausmes už visokį klastojimą ir rinkimų korupciją.
- 5) jei bus nustatyti rinkimai pagal sąrašą, individualizuotų rinkimų nebuvimas bus pirmiau ir geriau, kol atstovai išsilaisvins iš savo rinkėjų spaudimo ir bendri interesai užims asmeninės naudos vietą vertinant atstovus ir palaikant ryšius su jais.

Kiekvienu atveju reformų ir tinkamo sutvarkymo alternatyvų yra daug, čia tik jų pavyzdžiai. Tad nuoširdžiai pasiryžus, išryškėja kelias, ir klaida, tikra klaida pasilikti tokioje padėtyje ir būti patenkintiems ja bei atsisakyti bandymo reformuoti.

Valdymo tvarka – 5

„Apreiškėmė Knygą su Tiesa tam, kad galėtum valdyti žmones taip, kaip liepia Dievas. Tad nebūk tarpininkas išdavikams.“

(Šlovingasis Koranas)

Praėjusiuose skyriuose nurodžiau tris tinkamo valdymo ramsčius islamiškojoje ir atstovaujamoje tvarkoje, kurie yra:

- 1) valdovo atsakomybė,
- 2) musulmonų bendruomenės vienybė ir
- 3) jos galios gerbimas.

Taip pat išplėstoje santraukoje nurodžiau įstatymų leidybos neaiškumo aspektus, neveiksmingumą ir korupciją taikant įstatymus valdymo procese, kuris vyksta nuo pat Egipto konstitucijos išleidimo iki dabar. O šis neaiškumas, neveiksmingumas ir korupcija sukėlė dabartinius sunkumus, nerimą bei sumaištį ir tai, ką patyrėme iš susiskaldymo, suskilimo ir išsibastymo.

Vyriausybių silpnumas

Niekas neginčia, kad vyriausybės viena po kitos nusilpo vykdydamos savo užduotį ir dauguma žmonių prarado pagarbą vyriausybei dėl tokio teisėto ar neteisėto pažeidinėjimo, kurį diktuoja gryna partizmo dvasia, bei dėl tokio neveiksmingumo, kilusio dėl atsakomybės ir jos visiško, pakankamo prisiėmimo neapibrėžimo. Ir jei Egipto žmonių sielos pažymėtos paklusnumo ir pasidavimo antspaudu, ir darbai toliau eis įprasta vaga, be jokio atnaujinimo ir naujovių [...] viskas sužlugs ir sutrikęs valdymo mechanizmas negalės patenkinti liaudies poreikių ar įvykdyti savo pareigą žmonėms.

Ir pagarbą įstatymui

Nekyla jokių abejonių, kad susvyravo įstatymo galia ir didelė dalis pagarbos jam taip pat buvo prarasta dėl visų šių išimčių, favoritizmo ir nuolat besikartojančių apgaulių bei kartais naujo įstatymo kūrimo dėl asmeninių tikslų [...] Ir nors išoriškai atrodo, kad įstatymas yra kuriamas, to akstinas yra visuomet aiškus ir visi apie tai žino. Tai atlieka savo funkciją ir sunaikina įstatymo garbingumą ir pagarbą režimui.

Aklas partizmas

Nėra abejonių, kad ginčų ir neapykantos ugnis vienodai užsidegė valdančiųjų ir valdomųjų sielose. Tiesą sakant, šis klaidingas partijų suvokimas, kurių mes nesuvokėme, kaip tik nuomonių skirtumus, kurie nesunaikina draugystės, bet suvokėme kaip tokio lygio nesantaiką ir neapykantą, peržengiančią rūpinimąsi bendrais interesais ir nutraukiančią visus partijų tarpusavio ryšius visuose reikaluose, bendruose ir asmeniniuose, kad net tiesą mūsų priešų partijose laikome netiesa, o netiesą mūsų draugų partijose laikome tiesa. Ir iš tokio suvokimo kyla mūsų elgesys ir malda, o liga vis labiau baisėja ir blogėja netgi ekstremaliausiose situacijose, tad nesugebame suvienyti savo grupių kokioj nors tautinėje situacijoje, kad ir kur ji būtų, nuo kurios priklauso mūsų reikalų reforma bei mūsų šalies ateitis [...] Šis suvokimas yra pasibjaurėtinas ir neteisingas partijų supratimas, kuris virto giliai iššaknijusiu priešišku, iš tiesų buvo vienas jo padarinių: didelė dalis teorinių ir praktinių pastangų buvo skirta dviem reikalams, sugerdami visą mūsų vyrų rūpestį, o jis yra partijų nesutarimai bei saugojimasis jų klastos. Valdovas didelę dalį savo rūpesčio išieškoja šioms dviem problemoms, o opozicija taip pat neatsilieka nuo jo rūpinimusi jomis, ir tokiam kely pasimeta teisės, sužlunga poreikiai, gedi draugai ir piktdžiūgauja priešai, o tuo naudojasi priešininkai, įsitaisę šalies širdyje.

Štai tokia padėtis mus ištiko dėl klaidingo suvokimo ir korupcijos bei sumaišties praktiniuose reikaluose. Problema jau pasiekė apogėjų, ir kantrybė baigia išsekti. Tad ryžtingas, galutinis ir greitas pasikeitimas yra būtinas. Arba atsakingieji apmąstys šią tiesą, įvertins ją ir neatidėliodami imsis teisingo pasikeitimo priemonių, savo nuožiūra ir savo jėgomis, taikoje ir ramybėje, nes vis dar turime laiko reformai, arba liks abejingi ir tada pasipils dar daugiau nelaimių bei išslys iš jų rankų laikas, ir tik vienas Dievas žino, kuo visa tai baigsis.

O, valdžios patikėtini šioje šalyje...
 Ir vyriausybės vadove...
 Ir Azharo vyrai...
 Ir partijų, grupuočių bei organizacijų vadovai...
 Ir tas, kuriam rūpi ši vargšė šalis:
 Apmąstykite reikalą prieš baigiantis laikui [...] Ir prieš jus – išsigelbėjimo laivas su islamiška tvarka [...] Ir tik vienas Dievas žino pabaigą.
 Ar išties pranešiau... Dieve, būk mano liudininkas.

Iš arabų kalbos vertė *Giedrė Šabasevičiūtė*

ŠALTINIAI

Chasan al-Banna laiškai ir straipsniai: *As-salam fil Islam; Nachua an-Nūr; Beina al-Ams ual-Jaum; Risala al-Mu'atamar al-Khames; Risala al-Mu'atamar as-Sades; Fi Mu'atamar Talba al-Ikhwān al-Muslimyn; Da'uatuna fi Tauri Džadyd; Madžmū'at ar-Rasa'il al-Imam aš-Šahyd Chasan al-Banna*, Al-Qahira: Dar ad-Daua', 1994.

LITERATŪRA

- Abū al-Chasan, al-Mavardi. *Al-Ahkam as-Sultanyja*, Saida-Beirutas: Al-Maktaba al-Asryja, 2000.
 Boozid, Ahmad. *Man, Society and Knowledge in the Islamist Discourse of Sayyid Qutb*, Blacksbourg, Virginia, 1998.
 Gibb, H. A. R. *Law in the Middle East*, vol. 1 ed. M. Khadduri, M. G. Liebesny, Washington, 1955.
 Esposito, John L. *The Islamic Threat: Myth or Reality*, New York: Oxford University Press, 1995.
 Mitchell, Richard. *The Society of Muslim Brothers*, New York: Oxford University Press, 1969.
 Moussali, S. Ahmed. *Moderate and Radical Islamic Fundamentalism*, Gainesville: University Press of Florida, 1999.
 Nabhan, F. Muchamed. *Nizam al-Chukm fil Islam*, Džama'atul Kuveit, 1987.
 Said, W. Edward. *Orientalism*, London: Penguin Books, 1995.

INTERNETO TINKLALAPIAI

- <http://www.lewaeddin.4t.com>
<http://www.usc.edu/dept/MSA/fundamentals/hadithsunnah/muslim/020.smt.html>
<http://umcc.ais.org/~maktab/ip/pdf/antkl/binder.pdf>
www.sis.gov.eg/parl.parbook/html.pg007.htm